

Minicursus - Agnes van Assisi (1196-1253)
"De schaduw van de schaduw in het volle licht"

Expressionistische Meester van Clara, Agnes aan Clara's sterfbed fresco in de Basiliek van Clara)

Deel 6: Abdis van Florence (2), overlijden in San Damiano (1240-1253) en latere gebeurtenissen

Deel vier van Agnes' levensbeschrijving eindigde met de stichting van het klooster in Mantua begin 1239. Waar Agnes (49-54 jaar) in de eerste helft van de jaren veertig van de 13de eeuw woonde, is onduidelijk. De kans is groot dat ze weer in Florence was. Ze was daar immers nog altijd abdis. Maar het is ook mogelijk dat zij in Mantua is blijven wonen. Of ze was al in Arcevia (zie verderop).

In ieder geval werd in 1244 de in 1235 vastgestelde grens voor 33 zusters in Florence bereikt: daardoor mocht Umiliana dei Cerchi niet intreden. In 1246 vertrouwde de paus de zielzorg voor de gemeenschap in Mantua toe aan de minderbroeders en op 11 november van datzelfde jaar verkreeg de gemeenschap daar een aflaatbrief voor iedereen de aalmoezen en hulp bood.

Paus Innocentius IV vaardigde in 1247 nieuwe constituties uit (de Innocentius-Regel), waardoor de zusters formeel de minister-generaal van de minderbroeders als ordinarius kregen. Deze regel vond weinig ingang, maar spoorde Clara wel aan verder te schrijven aan haar eigen regel. Daarover heeft ze zeker contact gehad met Agnes van Praag. Er is geen briefwisseling bekend tussen Agnes van Assisi en Clara over het regelproject, maar het is aannemelijk dat Clara ook haar eigen zus hierin betrokken heeft, als gezellin van het eerste uur. (Dat Agnes van Assisi en Agnes van Praag elkaar (via brieven) kende, blijkt uit Clara's vierde brief aan Agnes van Praag. Daarin liet Agnes van Assisi Agnes van Praag groeten). Agnes (52) was op dat moment wellicht in Arcevia (in De Marken); anders was zij daar niet zolang daarvoor. In dat jaar zouden de constituties van het door Agnes gestichte klooster daar zijn goedgekeurd. De exacte stichtingsdatum is onbekend.

In 1250 trok paus Innocentius IV zijn regel weer terug. Agnes (54) woonde waarschijnlijk weer in Florence. Daar nam een bestuur van rijke kooplieden, de primo popolo, de macht over in de stad. Twee jaar later sloegen ze voor het eerst een nieuwe munt: de Fiorino d'oro.

Op 19 april 1251 verplaatste de pauselijke curie zich van Lyon naar Perugia, waar ze op 5 november aankwam. Kardinaal Rainaldus hoorde van Clara's verslechterde gezondheid en bezocht haar in San Damiano. Clara greep haar kans en vroeg Rainaldus om de goedkeuring voor haar Regel.

Zijn goedkeuring volgde een klein jaar later, op 16 september 1252. Vanaf dat moment mocht niet alleen Clara leven naar haar regel, maar op zijn minst ook Florence (zij leefden immers volgens hun Privilege van de Armoede 'naar de gebruiken van San Damiano!'). Aan het begin van het voorjaar 1253 keerde Agnes (56 of 57) vanuit Florence naar San Damiano terug. Haar komst werd mogelijk, dankzij de nieuwe Regel van Clara. De Regel van Hugolinus stond de zusters namelijk enkel toe te reizen om een nieuw klooster te stichten. De Clararegel staat dit toe als er een goede reden voor is. Het bezoeken van je doodzieke zus, viel daar voor de zussen dus onder. In de maanden daarop dicteerde Clara haar afscheidsbrief aan Agnes van Praag en Agnes van Assisi liet Agnes van Praag in deze brief groeten.

Op een nacht zonderde Agnes zich af om te bidden. Zij deed dit op gezichtsafstand van Clara, die (op haar ziekbed) ook bad. Clara zag toen hoe Agnes van de grond loskwam en zweefde. Daarna werd ze, met tussenpozen, door engelen met drie kronen gekroond. De volgende dag vroeg Clara wat Agnes de nacht ervoor gebeden had en waarover ze gecontempleerd had. Dat wilde Agnes niet zeggen. Maar nadat Clara haar met een beroep op de gehoorzaamheid gedwongen had, vertelde ze: "Ten eerste, toen ik toegewijd de vriendelijkheid en het geduld van God overwoog, over hoe veel en hoe vaak Hij dagelijks door zondaars beledigd wordt, voelde ik pijn en intens mededogen. Ten tweede dacht ik aan de onuitsprekelijke liefde die Hij heeft voor de zondaars, en hoe, om hen te redden, Hij het bitterste lijden en de dood doorstaan heeft. Ten derde dacht ik aan de zielen die zich op de reinigingsplaats (*het vagevuur, HPB*) bevinden, en aan hun kwellingen, en hoe ze zichzelf op geen enkele manier kunnen helpen." Dit verhaal is voor het afbeelden van Agnes van Assisi heel belangrijk (dat komt in deel 8).

Zowel in mei als augustus bracht de pauselijke curie een bezoek aan San Damiano. Clara troostte Agnes, terwijl die aan haar sterfbed zat, door haar gerust te stellen: ze zouden elkaar gauw weerzien. Clara voorspelde daarmee dat Agnes niet lang naar haar zou sterven. Op 9 augustus keurde de paus Clara's regel goed. Dit bericht bereikte San Damiano op 10 augustus. Op 11 augustus overleed Clara, 61 jaar oud. Agnes liet de zusters in Florence de sluiers sturen, die Clara tijdens haar sterven droeg. Agnes bleef in San Damiano en kwam niet over de dood van haar oudere zus heen. Agnes werd naar de ziekenafdeling van San Damiano gebracht, daar waar nu de *Capella di Sant'Agnese* is. Daar stierf ze, ergens in de herfst van 1253, waarschijnlijk op 16 november op 57-jarige leeftijd.

Vele mensen wilden afscheid nemen van Agnes. Ze moesten daarvoor het kloostertje van San Damiano in. De ladder naar de ingang brak echter. Velen vielen omlaag, anderen kregen stukken ladder of houten elementen van het klooster op zich. Wonder boven wonder, raakte niemand gewond. Dit was het eerste wonder dat op naam van Agnes werd geschreven. In deel 7 volgen meer wonderen.

Haar eerste graf bevond zich op de plek waar tegenwoordig de sacristie en 'het koor van Clara' in San Damiano zich bevinden; binnen de clauuur dus. De eerste (hierna beschreven) wonderen, verhalen enkele malen dat mensen bidden op het graf van Agnes. Dat moet dus binnen de clauuur zijn geweest. Pas met het verhuizen van de zusters in 1257, werd het lichaam van Agnes overgebracht naar de Basilica Santa Chiara, waar Clara herbegraven werd op 3 oktober 1260. Evenzo hebben ze het lichaam van Agnes, haar moeder Hortulana en de andere zusters herbegraven. Deze werden begraven op een waardige plaats boven een altaar, waar ze elke dag vele wonderen verrichtten. In de zogenoemde Agneskapel in de linkerzijbeuk van de basiliek was tot de brand op oudejaarsavond 1978/79 een opschrift geschilderd: "*Hier rusten de lichamen van St. Agnes, de zus van St. Clara, de gezegende Amata, haar nichtje, en de zalige Benedicta, de eerste abdis na haar.*"

Het hoofd van Agnes werd bij de verbouwing van de crypte in 2000 vlakbij het graf van Clara begraven en niet langer als een relikwie tentoongesteld.

In 1258 werd besloten dat ook de gemeenschap van Florence binnen de stadsmuren zou gaan wonen. Daarvoor werd nieuwbouw gepleegd. In de nacht van 25 juli 1277 vond deze verhuizing daadwerkelijk plaats; tegenwoordig is (enkele verhuizingen later) het klooster aan Agnes van Assisi gewijd. In 1260 stierf Agnes' jongere zus

Agnes' graf in de zijkapel 'Capella di Sant'Agnese d'Assisi' in de Clarabasiliek, met Agnes op haar sterfbed.

Beatrijs; zij was toen ongeveer 61 jaar oud. Ook zij werd begraven in de Basilica Santa Chiara.

In 1375 verschijnt de 'Kroniek van de 24 Ministers-Generaal' van Br. Arnald van Sarrant, met daarin de Vita van Agnes van Assisi en haar brief aan Clara. Opvallend is, dat Agnes' Vita hierin verschijnt vóór Clara's Vita.

Verdieping: Officieel heilig?

Van Agnes kennen we geen heiligverklaringsproces, zoals van Clara. Sterker nog, het enige wat we weten is dat paus Benedictus XIV in 1753 de franciscaanse ordesfamilie toestond het feest van Agnes van Assisi te vieren op 16 november, haar vermoedelijke sterfdag. Omdat overal enkel deze formulering over "toestaan" gebruikt wordt, gaat men er vanuit dat Agnes misschien wel nooit officieel heilig is verklaard. Toch mag ze als zodanig vereert worden. De wonderen in deel 7 vertellen dat ze ook voor 1753 al 'zalig' of 'heilig' werd genoemd én dat haar gedachtenisfeest al werd gevierd.

Citaat van Agnes van Assisi

"Ik verzoek je dringend niet heen te gaan en mij niet alleen achter te laten!"

(Parafrase. Tegen Clara, die op haar sterfbed ligt)